

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

Blejska konferenca o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice

Reševanje sodobnih izzivov

Bled, 5. in 6. december 2024

Ob 30. obletnici
Varuha človekovih pravic
Republike Slovenije

V publikaciji so zbrani poudarki govorcev in moderatorjev Blejske konference o učinkovitosti institucij varuha človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI), ki poteka 5. in 6. decembra 2024. Namen publikacije je ključne poudarke približati vsem udeležencem in spodbuditi razpravo o vprašanjih, izpostavljenih na konferenci.

Izdal: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije
Za izdajatelja: Peter Svetina, Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Zahvale

Vodja: Nina Omerza
Vsebina: dr. Simona Drenik Bavdek in Jerneja Turin
Organizacija: Natalija Ferlež, Danijela Kurent in Tisa Žitnik
Odnosi z javnostjo: Eva Uranjek in Nataša Kuzmič
Logistika: Andrej Ograjenšek in Urška Nardoni
Protokol: Barbara Eržen in Slađana Sorak
Uredništvo: dr. Simona Drenik Bavdek, Natalija Ferlež, Jerneja Turin in Tisa Žitnik

Prevajanje in lektoriranje: Jezikovne storitve Peresce, Maja Sužnik s.p.
Oblikovanje: Aljaž Primožič
Tisk: Prima IP d.o.o.
Naklada: 180 izvodov

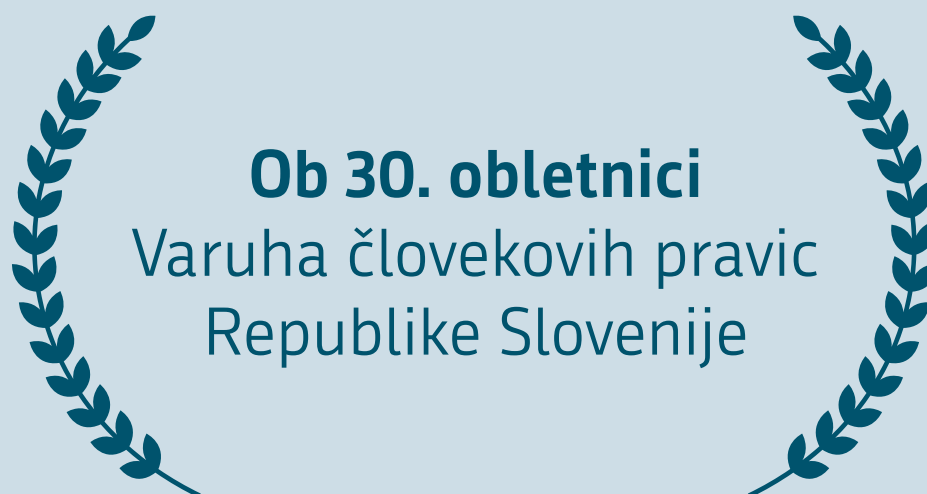
Ljubljana, december 2024

© Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Izrazi zapisani v moški slovnični obliki so uporabljeni kot nevtralni za vse spolne identitete.

Blejska konferenca o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice

Reševanje sodobnih izzivov

Bled, 5. in 6. december 2024

Spoštovane kolegice in kolegi, drage udeleženke in udeleženci!

Tokratna konferenca obeležuje 30-letnico Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. Udeležujete se je vodje institucij in drugi mednarodni ter nacionalni strokovnjaki, predstavniki civilne družbe in odločevalcev, ki bomo razpravljali o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice pri naslavljanju sodobnih izzivov na področju človekovih pravic.

Glavni cilji konference so oceniti učinkovitost institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice, iskati inovativne pristope in strategije za povečanje učinka teh institucij in spodbujati sodelovanje ter usklajevanje med nacionalnimi in mednarodnimi mehanizmi za človekove pravice.

Konferenca želi preko prepoznave dobrih praks, študij uspešnih primerov in iskanja novih strategij nasloviti aktualne izzive s področja človekovih pravic, vključno s tistimi, povezanimi z digitalno preobrazbo, umetno inteligenco, podnebno krizo, migracijami in starajočo družbo. Vloga institucij varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice še nikoli ni bila bolj pomembna, zlasti v razvijajočem se okolju, ki ga zaznamujejo tudi naraščajoči populizem, nacionalizem, digitalizacija in grožnje zagovornikom človekovih pravic. Kljub izzivom glede naše neodvisnosti in učinkovitosti je nujno, da se s temi problemi neposredno soočimo, jim prilagodimo svoje delovanje in izkoristimo priložnosti. Konferenca bo vodjem institucij in ostalim udeležencem ponudila priložnost za poglobljeno razpravo o izpostavljenih vprašanjih v navdihujočem okolju Bleda.

Želim vam prijetno bivanje na Bledu, pa tudi koristne razprave in bogato izmenjavo mnenj na konferenci. Skupaj s kolegi, s katerimi smo organizirali konferenco, verjamemo, da bo prispevala k še močnejši zavezi vseh nas za spodbujanje in varovanje človekovih pravic.

Peter Svetina,

varuh človekovih pravic
Republike Slovenije

Blejska konferenca o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI)

Reševanje sodobnih izzivov

Hotel Rikli Balance, Bled, Slovenija, 5. in 6. december 2024

Dnevni red

Četrtek, 5. december 2024

13:30–14:30 Registracija udeležencev

14:30–14:45 **Otvoritev konference**

Peter Svetina, varuh človekovih pravic Republike Slovenije, predsednik Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM), in regionalni direktor za Evropo Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)

mag. Urška Klakočar Zupančič, predsednica Državnega zbora Republike Slovenije

prof. Michael O'Flaherty, komisar za človekove pravice Sveta Evrope (video nagovor)

14.45–15.00 **Osrednji nagovor**

Dr. Marko Bošnjak, predsednik Evropskega sodišča za človekove pravice

15:00–16:30 **Panel 1: Učinkovito zagovorništvo človekovih pravic: Ali je treba okrepiti vpliv in učinkovitost institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice?**

dr. Milan Brglez, državni sekretar na Ministrstvu za pravosodje Republike Slovenije

dr. Andreas Pottakis, grški varuh človekovih pravic, nekdanji predsednik Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM) in nekdanji predsednik evropskega odbora direktorjev Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)

Ob 30. obletnici
Varuha človekovih pravic
Republike Slovenije

Maria Lúcia Amaral, portugalska varuhinja človekovih pravic, profesorica na Nova School of Law, nekdanja podpredsednica ustavnega sodišča, nekdanja regionalna direktorica za Evropo Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)

Anahit Manasyan, armenska varuhinja človekovih pravic, članica upravnega odbora Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI)

Moderator: prof. dr. Jernej Letnar Černič, profesor za pravo človekovih pravic na Fakulteti za državne in evropske študije Nova univerze (Kranj, Slovenija) in gostujoči profesor na European University Viadrina (Nemčija, Frankfurt (Oder))

16:30–17:00 **Skupna fotografija udeležencev in odmor za kavo**

17:00–18:30 **Panel 2: Vloga institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice pri varovanju človekovih pravic v digitalni dobi**

Reinier van Zutphen, nacionalni varuh človekovih pravic Nizozemske in predsednik evropskega odbora direktorjev Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)

Kholeka Gcaleka, varuhinja človekovih pravic Republike Južna Afrika, predsednica afriškega odbora direktorjev Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI) in predsedujoča Afriškemu raziskovalnemu centru ombudsmanov (AORC)

Marina Ceysac, visoka komisarka Kneževine Monako za varstvo pravic, svoboščin in mediacijo

prof. dr. Marko Grobelnik, raziskovalec umetne inteligence na Institutu Jožef Stefan in Mednarodnem raziskovalnem centru za umetno inteligenco pod okriljem UNESCO

Moderatorica: Erinda Ballanca, ljudska pravobranilka Republike Albanije, druga podpredsednica Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM), in članica upravnega odbora Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI)

Blejska konferenca o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI)

Reševanje sodobnih izzivov

Hotel Rikli Balance, Bled, Slovenija, 5. in 6. december 2024

Petek, 6. december 2024

9:00–10:30

Panel 3: Kako institucije Varuhov človekovih pravic obravnavajo zapletene izzive na področju človekovih pravic: podnebne krize, migracije in starajoča se družba?

Maria Stylianou – Lottides, komisarka za upravo in varstvo človekovih pravic Republike Ciper, regionalna direktorica za Evropo Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI) in prva podpredsednica Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM)

dr. Dijana Možina Zupanc, namestnica varuha človekovih pravic Republike Slovenije

dr. Joseph Zammit McKeon, zaslužni sodnik, parlamentarni varuh človekovih pravic Republike Malte in regionalni direktor za Evropo Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)

dr. Ákos Kozma, madžarski komisar za temeljne pravice

Moderatorica: Tena Šimonović Einwalter, varuhinja človekovih pravic Republike Hrvaške, članica Evropske komisije Sveta Evrope proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), predstavnica ECRI v Odboru za umetno inteligenco (CAI) in strokovni skupini GEC/ADI za umetno inteligenco, nekdanja predsednica Evropske mreže organov za enakost (EQUINET)

10:30–11:00

Odmor za kavo

Ob 30. obletnici
Varuha človekovih pravic
Republike Slovenije

11:00–12:30

Zaključna razprava in zaključek: Ali so v institucijah Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev potrebni inovativni pristopi za obravnavanje sodobnih izzivov?

Emily O'Reilly, evropska varuhinja človekovih pravic (video nagovor)

Rafael Ribó, nekdanji katalonski varuh človekovih pravic in nekdanji predsednik evropskega odbora direktorjev Mednarodnega inštituta ombudsmenov (IOI)

Alyson Kilpatrick, glavna komisarka severnoirskega nacionalnega inštituta za človekove pravice, članica upravnega odbora Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI), prihodnja sekretarka (pod-predsedujoča) Globalnega zavezištva nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI)

prof. dr. Vasilka Sancin, profesorica na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, podpredsednica svetovalnega odbora Sveta Združenih narodov za človekove pravice in članica Sveta varuha za človekove pravice

Moderatorica: dr. Simona Drenik Bavdek, pomočnica vodje Centra za človekove pravice pri Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije in prihodnja članica upravnega odbora Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI)

12:30–13:30

Kosilo za udeležence v avli hotela

Peter Svetina,

varuh človekovih pravic Republike Slovenije, predsednik Mediteranskega združenja ombudsmanov (AOM), in regionalni direktor evropskega odbora direktorjev Mednarodnega združenja ombudsmanov (IOI)

Z današnjim dnem pravzaprav začinjamo s praznovanjem rojstnega dne institucije Varuha človekovih pravic Republike Slovenije, ki 1. januarja 2025 obeležuje 30. obletnico predanega dela. Res sem zadovoljen, da ste se mojemu povabilu odzvali, ne le vodje slovenskih institucij, pač pa tudi številne kolegice in kolegi, prijatelji varuhi oz. vodje nacionalnih institucij za človekove pravice iz tujine. Dobrodošlico pa izrekam tudi predstavnikom odločevalcev, domačim in tujim strokovnjakom, predstavnikom civilne družbe in vsem vam, drage gospe in gospodje. Veselim se, da bomo danes in jutri skupaj razpravljali o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice pri reševanju sodobnih izzivov.

Kot skupnost institucij varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice nam je zaupana pomembna naloga reševanja ključnih izzivov in tveganj, s katerimi se sooča današnja družba. Kot neodvisni državni organi si prizadevamo za zaščito človekovih pravic in zagotovitev, da jih uživajo vsi, nadziramo delovanje oblasti in branimo pravice najranljivejših. Sredi perečih izzivov, povezanih z digitalizacijo, migracijami, okoljskimi krizami in dolgoživo družbo, naše institucije ostajajo nepogrešljive. Na vseh področjih si prizadevamo za transparentnost, pravičnost in odgovornost.

Ob tej priložnosti želim poudariti simbolni pomen Bleda kot kraja našega srečanja. Prvič, Bled predstavlja zatočišče in zaščito – kraj, kamor so ljudje skozi zgodovino prihajali iskat mir in varnost, podobno kot posamezniki, ko se obrnejo na Varuhe človekovih pravic in nacionalne institucije za človekove pravice, kadar so njihove pravice ogrožene. Zgovorna je zgodba o gospe Augusti Kelsen, materi enega najvplivnejših pravnikov 20. stoletja, gospoda Hansa Kelsna, ki je pokopana tukaj, na blejskem pokopališču. Na Bledu je poiskala zatočišče med drugo svetovno vojno. Krajevni prebivalci, vključno z gospo Julio Molnar, takratno lastnico Grand Hotela Toplice, so ji zagotovili zaščito in jo s tem rešili pred deportacijo. Hans Kelsen, katerega zapuščina je tesno povezana z Bledom in Slovenijo, je znan po svoji »čisti teoriji prava« in je pionir sodobnega ustavnega nadzora. Njegov prispevek živi naprej v današnjih pravnih sistemih, kjer so neodvisne institucije ključne za uveljavljanje vladavine prava in človekovih pravic. Drugič, Bled je kraj dialoga in vsako leto gosti mednarodna srečanja, kot je na primer Blejski strateški forum, kjer se gradijo mostovi in oblikujejo rešitve za skupne izzive. Tovrsten duh sodelovanja in dialoga je tudi temelj našega dela, ki temelji na povezovanju in sodelovanju. Nazadnje Bled simbolizira trajnostnost, kar se sklada z našim ciljem aktivne in dolgoročne zaščite človekovih pravic in gradnje pravične družbe za vse.

Upam, da bodo naše institucije nakopičene sodobne izzive reševale z inovativnostjo in učinkovitostjo. Takšen pristop je že globoko zakoreninjen v dolgi in bogati zgodovini dela varuhov človekovih pravic. Znana zgodba iz Švedske, kjer je bil leta 1809 ustanovljen prvi urad varu-

ha človekovih pravic, ponazarja to zavezanost. V zgodnjih letih svojega delovanja je švedski varuh človekovih pravic prevzel primer vdove, ki je živela v revščini in je trpela krivice zaradi ravnanja lokalnih uradnikov. Kljub temu, da v družbi njen status ni bil najvišji, je varuh človekovih pravic poskrbel, da je dosegla pravico. Ta zgodba izraža bistvo naše vloge: zagotoviti, da ima vsakdo, ne glede na status ali moč, enak dostop do pravice in zaščite.

Danes se soočamo z novimi izzivi. Umetna inteligenca in digitalizacija imata nedvomno potencial, da izboljšata naša življenja, vendar pa se ob njunem razvoju pojavljajo tudi skrbi glede zasebnosti, varstva podatkov in pravičnosti. Okoljska kriza ogroža prihodnost človeštva, kar zahteva odgovorno in hitro ukrepanje na vseh ravneh. Dolgoživa družba nas sili k razvijanju trajnostnih rešitev za socialno varstvo in vključevanje, medtem ko migracije odpirajo vprašanja dostopa do pravic in integracije. Verjamem, da imamo Varuhi in nacionalne institucije za človekove pravice ključno vlogo pri obravnavi teh vprašanj in iskanju rešitev, ki ohranjajo dostojanstvo in pravice vseh.

Družbene norme so v novih okoliščinah postavljene na preizkušnje, zato je še posebej pomembno, da se spoštujejo odločitve tistih organov, ki presojujejo, katere norme v družbi naj veljajo, da bo dostojanstvo slehernika spoštovano, njegove pravice in temeljne svoboščine pa uresničevane. Delo in poslanstvo močnih ombudsmanov oz. nacionalnih institucij za človekove pravice, ki so strokovne, neodvisne in učinkovite, je zagotovo eno od meril delovanja pravne države in pomemben temelj demokracije, kar v svojih poročilih izpostavlja tudi Evropska komisija. Našo vlogo je zato treba krepiti. Odločitve in priporočila, ki jih podajamo, pa spoštovati.

Novi EU Pakt o migracijah in azilu, Akt o umetni inteligenci, Direktiva o skrbnem pregledu v podjetjih glede trajnosti, Direktiva o zaščiti oseb, ki se udeležijo pri udeležbi javnosti pred očitno neutemeljenimi ali zlorabljenimi sodnimi postopki, in EU skladi uvajajo mehanizme monitoringa s strani neodvisnih institucij, za kar pa ombudsmani in nacionalne institucije za človekove pravice, še posebej v manjših državah, pogosto nimamo dovolj kapacitet in finančnih virov. V hitro spreminjajočem se svetu, v katerem tudi tehnološki napredek narekuje tempo razvoja, je pomembno, da se Varuhi kadrovske, strokovne in finančno okrepimo ter prilagajamo svoje delovanje, a ne na račun neposrednega stika z ljudmi, ki se sicer v družbi žal, vse bolj umika v ozadje. Izjemno pomembno je tudi ozaveščanje, izobraževanje in krepitev kulture spoštovanja človekovih pravic, kjer je prenos in uporaba dobrih praks sorodnih institucij izjemno pomembna.

Naj bo ta konferenca priložnost za poglobljeno razpravo, izmenjavo idej in deljenje dobrih praks, ki nas bodo usmerjale k pravičnejši in bolj vključujoči družbi. Hvala, ker ste del te skupne poti pri napredovanju človekovih pravic in skupnega dobrega.

mag. Urška Klakočar Zupančič,

predsednica Državnega zbora
Republike Slovenije

Povzetek nagovora predsednice Državnega zbora Republike Slovenije mag. Urške Klakočar Zupančič na Blejski konferenci o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice pri reševanju sodobnih izzivov, Bled, 5. december 2024

Sama poudarjam, da človekove pravice niso le splošna mednarodna norma po kateri lahko merimo napredek človeške civilizacije. Temeljne človekove pravice po mojem mnenju odpirajo eno najpomembnejših vprašanj, ki si jih moramo vsak dan znova postaviti. V kakšnem svetu želimo živeti?

Svet, ki smo ga kot globalna skupnost zgradili v preteklih desetletjih, je poln zelo zahtevnih izzivov. Papež Frančišek je izpostavil, da človekovih pravic ne kršijo le terorizem, represija ali umori, ampak tudi nepravilna porazdelitev ekonomske moči, ki ustvarja ogromne neenakosti. Pogosto je bil zelo kritičen do pohlepa in nebrzdanega potrošništva kot osnovnih vodil najmočnejših globalnih ekonomij. Že dejstvo, da človeštvo zavrže precej več hrane, kot bi jo potrebovali tisti, ki trpijo lakoto, je zelo žalostna ilustracija ogledala, ki ga je pred našo skupnost s svojimi razmišljanji postavil Papež Frančišek.

Temeljne človekove pravice niso le črka na papirju. Če želimo postati vključujoča, strpna skupnost, ki mirno sobiva z drugimi, jih moramo ozavestiti in sprejeti kot skupno temeljno vrednoto. Pri tem kot enega od pomembnih izzivov vidim senzibiliziranje celotne družbe glede vseh vrst kršitev človekovih pravic. Vsak dan smo medijsko ali na družbenih omrežjih izpostavljeni populizmu, ki straši in spodbuja odpor do drugačnih, da bi lažje pridobil politično moč, izpostavljeni smo sovražnemu govoru ter vsem vrstam fizičnega nasilja. Tisto, kar najbolj skrbi je, da kot javnost ali skupnost ob vsem tem postajamo kar nekako otopeli.

Menim, da pred institucije za varovanje človekovih pravic dandanes ni postavljen le izziv učinkovitega delovanja pri zaščiti človekovih pravic posameznikov ali skupin. So temeljni kamen sprememb, ki jih moramo kot mednarodna skupnost sprejeti in udejanjiti, če želimo kot civilizacija dolgoročno preživeti.

Pisni prispevek

Andreja Katič,

ministrica za pravosodje Republike Slovenije

Razvoj institucije varuha človekovih pravic in smeri nadaljnje krepitev njegove vloge

Z velikim ponosom ter hvaležnostjo obeležujemo pomembno prelomnico v zgodovini naše države – 30. obletnico ustanovitve Varuha človekovih pravic Republike Slovenije.

Od ustanovitve naprej je ta visoka ustavna institucija postala nepogrešljiv del našega družbenega sistema – kot neodvisni kontrolni mehanizem, njeno poslanstvo pa je jasno: biti zagovornik pravic vseh, ki v sistemu nimajo močnega glasu – tistih, ki so ranljivi, marginalizirani ali diskriminirani, nepodučeni, zavedeni ipd..

Že v obdobju pred osamosvojitvijo je pod okriljem Socialistične zveze delovnega ljudstva, kasneje pa pod parlamentarnim okriljem deloval Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki je opozarjal na kršitve človekovih pravic v Sloveniji in tudi širše v nekdanji Jugoslaviji.

Ustava Republike Slovenije je v 159. členu zakonodajalcu naložila, da ustanovi poseben organ - varuha, za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. Ustavna določba je bila uresničena s sprejetjem Zakona o varuhu človekovih pravic, ki je ustanovil Varuha človekovih pravic po modelu parlamentarnega ombudsmana. Z izvolitvijo prvega varuha leta 1994 pa so bili dokončno postavljeni temelji, da je institucija pričela delovati.

Stotine samostojnih nadzornih akcij, na desetine projektov, konferenc, okroglih miz, posvetov in raziskav; pobude državljanov, ki so se na varuha obrnili v upanju po zaščiti svojih pravic in katerim je Varuh prisluhnil, pa so se začele meriti celo v tisočih. Vsak posameznik, ki je stopil v čevlje varuha, je z njej ali njemu lastno vizijo delovanja, strokovnim znanjem in usmeritvami prispeval kamenček v mozaiku, da je organizacija postala to, kar je danes – prepoznavna, neodvisna in zaupanja vredna.

Leta 2017 je tako dozorel čas za prvo večjo reformo pooblastil in ustroja organizacije, ki smo jo z izdatno podporo številnih organizacij ter zlasti organizacije Varuha človekovih pravic izvedli na Ministrstvu za pravosodje kot sistemsko pristojnem ministrstvu.

Ena ključnih novosti je bila takrat vzpostavitev mreže zagovornikov, ki otrokom omogoča, da v postopkih, v katerih so udeleženi, izrazijo svoje mnenje, pri čemer so v ospredju njihovi interesi. Ta zakonska rešitev izhaja iz pilotnega projekta, ki ga je varuh izvajal v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti od leta 2007. S formalno ureditvijo zagovorništva so otroci po vsej Sloveniji pridobili dostop do psihosocialne pomoči

pri izražanju svojih mnenj v številnih postopkih in okoliščinah. V relativno kratkem obdobju delovanja se je sistem zagovorništva otrok v Sloveniji izkazal za uspešnega in predstavlja ključen mehanizem za zagotavljanje, da so glasovi otrok slišani in njihove pravice zaščitene.

Na Varuha je bila prav tako leta 2017, delno pa že leta 2006 prenesena pristojnost, da skupaj z drugimi organizacijami izvaja naloge t.im. državnega preventivnega mehanizma po Konvenciji OZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali ponižujočim kaznim ali ravnanju. Mehanizem vključuje redne obiske institucij, kjer je osebam odvzeta prostost, kot so zapori, policijske postaje, psihiatrične bolnišnice in številni drugi kraji, da bi se preprečile morebitne kršitve človekovih pravic.

In končno so bili leta 2017 z vzpostavitvijo Centra za človekove pravice, ki je prevzel naloge osveščanja, izobraževanja in sodelovanja, in Sveta varuha človekovih pravic, svetovalnega telesa, ki je v okviru organizacije povezal strokovnjake in predstavnike številnih področij, postavljeni temelji za pridobitev statusa A pri Globalnem zavezništvu nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI), kar se je zgodilo 25. januarja 2021 – po večjem številu let, ko je institucija Varuha vlagala znatne napore za ta dosežek in tega ne bi dosegla brez novele Zakona o varuhu človekovih pravic in njene izvedbe, kjer je precej pomagalo Ministrstvo za pravosodje.

Pridobitev tega statusa izkazuje, da Varuh človekovih pravic izpolnjuje zavezo po zagotavljanju neodvisnosti, pluralnosti in sodelovanja v skladu z najvišjimi pričakovanji, ki jih vzpostavljajo Pariška načela o nacionalnih institucijah za človekove pravice iz leta 1993, pa tudi predanost nenehnemu izboljševanju in širjenju svojega poslanstva.

In konec koncev je bila uspešnost ozir. prepoznavnost Slovenije glede uresničevanja Pariških načel pred kratkim – dne 29. oktobra 2024 – potrjena tudi z imenovanjem predstavnice Republike Slovenije iz vrst uslužbenk institucije Varuha človekovih pravic v Upravni odbor Evropske mreže Nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI).

Varuh je torej postal ključen gradnik v sistemu varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin, k čemu zagotovo prispeva tudi dejstvo, da njegova avtoriteta ne temelji zgolj na zakonskih pristojnostih, temveč tudi na moralni moči in zaupanju, ki ga uživa med ljudmi. Čeprav Varuhova priporočila formalno niso pravno zavezujoča (in odloča neformalno in neoblastno), jih institucije in organi oblasti pogosto upoštevajo. Pomembno vlogo pri tem ima tudi Ministrstvo za pravosodje, ki je odgovorno za koordinacijo odzivov Vlade na Varuhovo letno poročilo in njegova priporočila. Poleg tradicionalnih področij varstva človekovih pravic, kot so pravice posameznikov v odnosu do državnih organov, se je Varuh osredotočil tudi na socialne in ekonomske pravice, varstvo manjšin, pravice invalidov in druge ranljive skupine.

Prav zato je ena izmed ključnih nalog, s katerimi se soočamo danes, zagotoviti, da bo institucija še naprej neodvisna in sposobna delovati brez pritiska oblasti ali drugih interesnih skupin. Prav tako bo pomembno, da se Varuh prilagaja novim izzivom, kot so digitalne pravice, varstvo osebnih podatkov in pravice v zvezi z umetno inteligenco. Nove tehnologije in družbene spremembe prinašajo izjemne priložnosti, a tudi nove grožnje za človekove pravice, zato bo Varuh moral ostati na čelu prizadevanj za zaščito posameznikov pred morebitnimi zlorabami.

Svoje odgovornosti se zavedamo tudi na Ministrstvu za pravosodje, zato že pripravljamo nadaljnje spremembe Zakona o varuhu človekovih pravic, s katerimi bomo dodatno okrepili njegove pristojnosti. Pri tem je ključno, da se v času, ko naloge države vse bolj nadomeščajo storitve zasebnega sektorja, pristojnosti Varuha okrepijo tudi nasproti slednjim. Ena ključni novosti, ki jo bo vsebovala novela, ki jo pripravljamo že od lanskega leta, je zato prav razširitev Varuhovih pristojnosti v razmerju do izvajalcev javnih služb.

Spregledane pa ne bomo niti posebej ranljive skupine prebivalstva. Varuhu bo namreč prevzel vlogo nacionalnega poročevalca za boj proti trgovini z ljudmi, v okviru organizacije pa bo ustanovljen tudi varuh otrokovih pravic, poseben namestnik, zadolžen izključno za pravice in svoboščine otrok, ki bo naloge na tem področju opravljal samostojno.

Želimo tudi, da bi pri ključnih deležnikih dosegli soglasje, da se v okviru Zakona o varuhu človekovih pravic uredi tudi vprašanje spremljanja Konvencije Organizacije združenih narodov o pravicah invalidov, ki ga trenutno izvaja Svet za invalide Republike Slovenije. Vendar pa slednji – drugače kot varuh – pač ne izpolnjuje visokih standardov, ki jih postavljajo Pariška načela iz leta 1993, zato mednarodne organizacije Republiko Slovenijo že dlje časa opominjajo na spoštovanje konvencijskih obveznosti.

Za konec se želim zahvaliti vsem, ki so v treh desetletjih pustili svoj pečat pri delu organizacije. Posebej se zahvaljujem bivšim in sedanjim varuhom in varuhinjama, ki so s svojim strokovnim delom in zavezanosti poslanstvu varstva človekovih pravic dosegli izjemne rezultate.

Opis osrednjih tematik konference

Namen konference na visoki ravni je obeležiti 30. obletnico institucije Varuha človekovih pravic Republike Slovenije in ob tej priložnosti povezati vodje institucij ter druge mednarodne in nacionalne strokovnjake, predstavnike civilne družbe, izvajalce politik in odločevalce ter jim ponuditi prostor za razpravo o učinkovitosti institucij Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice (NHRI) pri reševanju sodobnih izzivov na področju človekovih pravic.

Naša vloga Varuhov človekovih pravic in nacionalnih institucij za človekove pravice še nikoli ni bila tako pomembna, zlasti v spreminjajočem se okolju, ki ga zaznamujejo vse večji izzivi, kot so naraščajoči populizem, nacionalizem, digitalizacija in grožnje zagovornikom človekovih pravic. Kljub tem izzivom, ki ogrožajo našo neodvisnost in učinkovitost, se moramo z njimi soočiti, se jim prilagoditi in izkoristiti priložnosti, ki jih prinašajo. S čudovitimi razgledi na Bled bo konferenca vodjem institucij ponudila platformo za obsežne vsebinske razprave.

Glavni cilji konference so oceniti sedanjo učinkovitost institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev, raziskati inovativne pristope in strategije za povečanje učinka teh institucij ter spodbuditi sodelovanje in usklajevanje med nacionalnimi in mednarodnimi mehanizmi za človekove pravice. Cilj je opredeliti in obravnavati nove izzive na področju človekovih pravic, vključno s tistimi, povezanimi z digitalno preobrazbo, umetno inteligenco, podnebnimi krizami, migracijami in starajočo se družbo. V tem okviru naj bi konferenca na visoki ravni zagotovila tudi platformo za izmenjavo dobrih praks, uspešnih študij primerov in inovativnih strategij za povečanje učinkovitosti in vpliva teh institucij pri spodbujanju in varstvu človekovih pravic.

Po uvodnih govorih in osrednjem nagovoru predsednika Evropskega sodišča za človekove pravice bodo razprave potekale v okviru treh panelov in zaključne razprave. Podrobne informacije o vsebini panelov in zaključne razprave so na voljo spodaj.

Panel 1: Učinkovito zagovorništvo človekovih pravic: Ali je treba okrepiti vpliv in učinkovitost institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev?

Opis: Ob tem bodo upoštevani tudi dodatni mandati institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev, kot so delovanje Državnega preventivnega mehanizma (DPM), organa za enakost, varuha otrokovih pravic ali neodvisnega organa za spremljanje pravic invalidov. Namen razprave bo opredeliti morebitna področja za izboljšave in strategije za povečanje njihovega učinka pri varovanju in spodbujanju človekovih pravic v vse bolj zapletenem globalnem kontekstu. Nekaj točk za razpravo:

- **Ocena trenutne učinkovitosti:** Katere so prednosti in slabosti institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev? Katere so prednosti in slabosti institucij, ki imajo več neodvisnih mandatov? Kako učinkovite so bile te institucije pri obravnavi sodobnih izzivov na področju človekovih pravic in kako lahko okrepimo izvajanje njihovih priporočil?
- **Krepitev sodelovanja in usklajevanja:** Kakšne so prednosti in izzivi sodelovanja med institucijami Varuhov človekovih pravic in NHRI-ji na eni strani ter državnimi organi na drugi strani? Kako so dejavnosti institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev povezane z dejavnostmi zagovarjanja človekovih pravic drugih neodvisnih državnih organov, kot so organi za enakost, civilna družba, zlasti zagovorniki človekovih pravic, ali mednarodni mehanizmi za človekove pravice?
- **Omejitev virov in zmogljivosti:** Katere so ključne omejitve virov in zmogljivosti, s katerimi se soočajo te institucije, in katere strategije je mogoče uporabiti za odpravo teh omejitev in povečanje njihove operativne učinkovitosti?
- **Prilagajanje novim izzivom na področju človekovih pravic:** Kateri so novi izzivi na področju človekovih pravic, ki jih morajo te institucije obravnavati? Kako lahko prilagodijo svoje strategije in pristope, da ostanejo pomembne in učinkovite v spreminjajočem se svetu?
- **Izboljšanje ozaveščenosti in vključenosti javnosti:** Kako lahko te institucije izboljšajo ozaveščenost javnosti in razumevanje svojih vlog in funkcij? Kakšne pristope je mogoče uporabiti za povečanje sodelovanja javnosti in zaupanja v te institucije? Kako lahko te institucije izboljšajo ozaveščenost in razumevanje javnosti o aktualnih vprašanjih človekovih pravic?

Panel 2: Vloga institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev pri varovanju človekovih pravic v digitalni dobi

Opis: Na panelu se bo obravnavala ključna vloga, ki jo imajo institucije Varuhov človekovih pravic in NHRI-ji pri varovanju človekovih pravic v hitro razvijajočem se digitalnem okolju. Glavna tema bodo različni izzivi, ki jih prinaša digitalna preobrazba, in to, kako jih lahko institucije Varuhov človekovih pravic in NHRI-ji učinkovito rešujejo. Nekaj točk za razpravo:

- **Umetna inteligenca in človekove pravice:** Premislek glede etičnih posledic in spoštovanja človekovih pravic pri uvajanju in uporabi umetne inteligence (UI) ter preučitev spoštovanja človekovih pravic v zvezi z uvajanjem in uporabo UI.
- **Digitalna vključenost in enakost:** Odpravljanje digitalnega razkoraka in zagotavljanje enakega dostopa do digitalnih tehnologij in interneta za vse. Katerim ranljivim skupinam je treba nameniti posebno pozornost ter kako lahko institucije Varuhov človekovih pravic in NHRI-ji pri varovanju človekovih pravic učinkovito obravnavajo te izzive?
- **Svoboda izražanja in lažne novice:** Uravnoteženje pravice do svobode govora s potrebo po boju proti napačnim informacijam in sovražnemu govoru na spletu. Kateri so primeri dobrih praks v boju proti lažnim novicam in sovražnemu govoru na spletu? Kateri ukrepi in kampanje imajo prednost?
- **Kibernetska varnost in človekove pravice:** Zagotavljanje varstva človekovih pravic ob vse večjih kibernetskih grožnjah in digitalni izpostavljenosti. Ali obstaja potreba po večjem ozaveščanju?
- **Zasebnost in varstvo podatkov:** Obravnava izzivov varstva osebnih podatkov v dobi velikih količin podatkov, umetne inteligence in tehnologij nadzora.

Panel 3: Institucije Varuhov človekovih pravic naslavljajo zapletene izzive na področju človekovih pravic: podnebne krize, migracije in starajoča se družba

Opis: Panel bo obravnaval medsebojno povezane izzive človekovih pravic, ki jih predstavljajo podnebne spremembe in migracije ter starajoča se družba. Glavna tema bo vloga institucij Varuhov človekovih pravic in NHRI-jev pri zagovarjanju in varstvu pravic ranljivih skupin prebivalstva, ki jih zadevajo ta prekrivajoča se vprašanja. Nekaj točk za razpravo:

- **Varstvo pravic migrantov in beguncev:** Strategije za institucije Varuhov človekovih pravic in NHRI-je za zagotavljanje pravične obravnave, vključevanja, spoštovanja človekovih pravic in podpore migrantom in beguncem ob vse večjem razseljevanju.
- **Podnebne migracije:** Preučitev vpliva na človekove pravice posameznikov in skupnosti, ki so se prisiljeni preseliti zaradi posledic podnebnih sprememb, kot so dvig morske gladine, ekstremni vremenski pojavi in pomanjkanje virov.
- **Staranje prebivalstva in socialna pravičnost:** Preučitev izzivov starajoče se družbe, vključno z dostopom do zdravstvenega varstva, socialnih storitev, de-institucionalizacije in zaščite pred diskriminacijo, ter kako jih podnebne spremembe in migracijski pritiski še povečujejo.
- **Medgeneracijska enakost in okoljska pravičnost:** Razprava o odgovornosti sedanjih generacij za varovanje okolja za prihodnje generacije in zagotavljanje pravične obravnave starejših oseb v podnebnih politikah.

**Zaključna
razprava:**

**Ali so v institucijah Varuhov človekovih pravic
in NHRI-jih potrebni inovativni pristopi za
obravnavanje sodobnih izzivov?**

Opis: Na zaključni razpravi bodo predstavljena spoznanja s konference, ki bodo omogočila razpravo o potrebi in možnostih za inovativne pristope v institucijah Varuhov človekovih pravic in NHRI-jih za učinkovito reševanje sodobnih izzivov na področju človekovih pravic. Zaključna razprava bo obravnavala možnosti in priložnosti za razvoj in prilagajanje institucij, da bi te bolje varovale in spodbujale človekove pravice v vse bolj zapletenem in dinamičnem svetu.

Nekatere točke za razpravo lahko vključujejo **opredelitev sodobnih izzivov, inovativne prakse in pristope, tehnologijo in digitalno preobrazbo, skupne in multidisciplinarnе pristope, krepitev odpornosti in prilagodljivosti, vključevanje in sodelovanje javnosti, politične in zakonodajne inovacije, ocenjevanje učinka in uspeha, učenje iz dobrih praks, prihodnje usmeritve in priporočila.** Cilj zaključne razprave bo z raziskovanjem teh točk povzeti spoznanja, pridobljena na konferenci, in zagotoviti v prihodnost usmerjen pogled na vlogo inovacij pri krepitvi zagovorništva človekovih pravic.